

Etimad Rəhimli
UNEC-in Türk Dünyası İqtisadi
Araşdırmalar Mərkəzinin
tədqiqatçısı

i.f.d. Nurhoca Akbulayev
UNEC-in Türk Dünyası İqtisadi
Araşdırmalar Mərkəzinin
tədqiqatçısı

i.f.d., dos. Oqtay Quliyev
UNEC-in Türk Dünyası
İqtisadi Araşdırmalar
Mərkəzinin rəhbəri

ZƏNGƏZUR KORİDORU VƏ QARABAĞIN İQTİSADI DİRÇƏLİŞİNDƏKİ ROLU

Zəngəzur dəhlizinin Azərbaycan üçün strateji, siyasi, geosiyasi və iqtisadi faydaları vardır. Dəhlizin ölkə iqtisadiyyatına qazandıracağı faydalarını sadalamazdan əvvəl bu iqtisadi faydanın yaranması üçün vacib olan şərtləri də vurğulamaq lazımdır. Hər şeydən əvvəl dəhlizin statusu, buradakı gömrük rejimi, dəhliz boyunca yerləşəcək xidmət sahələrini (yanacaq doldurma məntəqələri, kafe-restoranlar və digər) göstərəcək ölkə və ən əsası isə dəhlizin təhlükəsizliyidir. Mövcud yollara alternativ olan bu dəhlizdə tranzit axınının təşkili üçün başlıca amil, dəhliz boyunca və dəhlizə qədərki ərazilərdə tam təhlükəsizliyin təmin edilməsidir. Əgər bu dəhlizdə tam təhlükəsizlik təmin edilərsə və bu təhlükəsizliyin zəmanəti mövcud olarsa, bu nəqliyyat yolu şərqdən qərbə doğru gedən önəmli yol axınlarına alternativ təşkil edə bilər. Təbii ki, nəqliyyat yolunun əsas strateji tələb

Nəqliyyat yolunun əsas strateji tələb göstərəcəyi amil Azərbaycanın quru yolu ilə birbaşa Naxçıvan Muxtar Respublikasına, oradan da Türkiyəyə bağlana bilməsi olacaqdır

göstərəcəyi amil Azərbaycanın quru yolu ilə birbaşa Naxçıvan Muxtar Respublikasına, oradan da Türkiyəyə bağlana bilməsi olacaqdır. Bu nəqliyyat yolu sərnəşindəşimanın və yükdaşımının intensivliyini artıracaq. Rahat nəqliyyat xətti daha çox ixracatı və azalan daşıma xərclərini şərtləndirəcək. Özəlliklə, region amili üzrə düşünsək, Naxçıvan Muxtar Respublikası ilə Türkiyənin şərqində yerləşən şəhərləri arasında ciddi bir mal ticarəti mövcuddur. Bu kimi malların Naxçıvanın xaricində ölkənin digər hissələrinə girməsinin önü açılacaqdır. Daha rahat nəqliyyat yolu həm də daha çox Türkiyəli turistlərin gəlməsinə də gətirib çıxaracaqdır. Nəqliyyat yolu Bakı-Qazax magistralının Araz hövzəsinə, oradan isə İran sərhədi boyunca və Zəngəzur dəhlizinə birləşəcək hissəsinin tamamında yeni təsərrüfatların yaranmasına səbəb olacaq. Qarabağ bölgəsinə gedən əsas avtomobil yolu axını, bu yeni realitələri özü ilə gətirəcəyi düşünülməkdədir. Lakin, dəhlizdə

nəqliyyat axınının olması amili Qarabağa gedən nəqliyyat axınının yaradacağı yolboyu təsərrüfat tələbindən ən azı 2-3 dəfə daha çox təsərrüfat tələbi yaradacaqdır. Füzulidə hal-hazırda mövcud olan aeroportun bölgənin tranzit axınına qatacağı iqtisadi dəyər ilə birlikdə Zəngəzur dəhlizinin də işlək olması Araz boyunca ciddi bir infrastrukturun və təsərrüfatın yaranmasına səbəb olacaqdır. Yolun təkcə Azərbaycan-Naxçıvan-Türkiyə, oradan isə Avropaya gedən yollara doğru bir yol ötürücü dəhliz kimi yox, Asiya və Avropa arasındakı keçidlərdə önəmli bir dəhliz olaraq baxmağımız lazımdır. Yola olan tələbi təxmin edərkən Rusiyanın cənub əyalətləri və İranın şimal əyalətləri ilə Türkiyə arasındakı mal ixracatının həcmi və çeşitliliyi ön planda tutulmalıdır. Hal-hazırda Bakı-Qazax magistralı ilə Azərbaycan üzərindən Türkiyəyə və oradan Avropaya tranzit gedən malların həcmi, çeşitliliyi və çatacaqları ünvan da yola olan tələbin başqa bir göstəricisidir. Əlbəttə ki, yolun azalması və bir ölkənin gömrük məntəqəsindən keçilməsi daşıyıcılar üçün önəmli bir alternativdir. Yola olan tələbin və bu nəqliyyat dəhlizində, dəhlizə qədərki yollara olan tələbin təxminindəki, tranzit daşıma meyarları bunlardır. Bu tranzit daşımanın ölkə iqtisadiyyatına verəcəyi maddi dəyəri hesablamaq üçün ekonometrik simulyasiyalar edərək hər hansı bir təxmin etmək üçün olduqca tezdir. Lakin, ölkəmizdən keçən mövcud nəqliyyat xətlərindən tranzit əhəmiyyətli keçəcək yük və minik maşınlarının sayları ilə düşünsək, buradakı nəqliyyat vasitələrinin bəlkə də yarısından çoxunun Zəngəzur dəhlizi yolunu seçəcəyini düşünə bilərik.

Zəngəzur dəhlizi istiqamətində yerləşəcək xidmət infrastrukturlarının sayı və yerləşmə yerləri ilə bağlı təxminlər etmək üçün bir neçə ssenari ilə proqnozlar aparıla bilər. Belə ki, Zəngəzur dəhlizinə uzanan yolun ətrafındakı qəsəbələrin tam infrastrukturlu və əhali yaşadığını, daimi bölgəyə gələn insan sayını və ətrafdakı fəal iş yeri saylarını mümkünə yaxın rəqəmlərlə təxmin edərək bölgədə yerləşməli olan xidmət sahələrinin yerini və miqdarını Maşın öyrənmə (Machine Learning) alqoritmləri ilə müəyyən etmək mümkündür. Günümüzə, yeni nəqliyyat qovşaqlarının keçəcəyi coğrafiyada yerləşəcək xidmət infrastrukturlarının sayını və yerini bu kimi statistik-riyazi metodlar ilə proqnozlaşdırmaq mümkündür. Burada, yaşayış olan kəndlərə yaxınlıq, yaxın diapazondakı əhali sayı, hava limanı və avtovağzallara yaxınlıq, yoldan keçən avtomobil sayı kimi dəyişənlərdən istifadə edərək ərazidə yerləşəcək olan xidmət və istehsal müəssisələrinin sayını və yerini proqnozlaşdırmaq olar. Ayrı-ayrı xidmət sahələri üçün bu proqnozların aparılmasından sonra biz bölgədə yerləşəcək olan xidmət və istehsal yerlərinin sayı və işçi qüvvəsi həcmi ilə bağlı proqnozlar verə bilərik. Bu sayları proqnoz etdikdən sonra ölkənin başqa bir regionunda olan bu saydakı və eyni profildəki istehsal və xidmət müəssisəsinin məcmu gəlirə təsirini, ödədiyi vergi miqdarını və işləyən insan sayı ilə eyniləşdirərək dəhlizin ölkə iqtisadiyyatına verəcəyi iqtisadi dəyərin bir qismini proqnozlaşdırmaqla bilərik. Yuxarıda sadaladığımız proqnoz, sadəcə yolboyu yerləşəcək olan ticari infrastrukturun iqtisadi faydasını verəcəkdir.